

UDK 2-67"20"

Primljeno: 05. 11. 2020.

Stručni rad
Professional paper

Danijel Tolvajčić

KA RAZUMIJEVANJU POSTSEKULARNOG DRUŠTVA

(*Religija i društvo u 21. stoljeću*, Rusmir Šadić, ur., Centar za kulturu i edukaciju „Logos“ i Institut za društvena i religijska istraživanja, Tuzla, 2020.)

Onkraj svih predviđanja „kraja religije“ ostaje neupitna činjenica da je i danas nezamenariv dio čovječanstva religiozan, odnosno ima specifičnu potrebu koju nije moguće zadovoljiti niti na jedan drugi način osim religioznim sadržajima (iako se, naravno, nikako ne može reći da se ona uvijek artikulira na isti način). Religije su i dalje prisutne u društvima i predstavljaju njihovu nezaobilaznu komponentu. Ukoliko je tome tako, kako danas pod akademskim vidom misliti odnos religije i društva? To je pitanje na koje nastoji dati odgovor publikacija o kojoj je u ovome prikazu riječ.

Zbornik *Religija i društvo u 21. stoljeću* donosi radove s istoimene međunarodne znanstvene konferencije održane od 22. do 24. travnja 2019. godine održane u Tuzli u organizaciji Centra za kulturu i edukaciju „Logos“, Instituta za društvena i religijska istraživanja te Odsjeka za filozofiju i sociologiju Filozofskog fakulteta u Tuzli. Publikaciju je uredio doc. dr. Rusmir Šadić, a izdavači su spomenuti Centar za kulturu i edukaciju „Logos“ i Institut za društvena i religijska istraživanja.

Prvi prilog pod imenom „Svijet, islam i muslimanska društva u 21. stoljeću“ autora *Enesa Karića* donosi obuhvatan pregled najrecentnijeg istraživanja islamske religije, kulture i društava na europskom Zapadu kao i na Bliskom istoku, poglavito ukazujući na neke interpretativne prednosti i propuste. U prilogu „Religija u suvremenom bosanskohercegovačkom društvenom prostoru – ključni izazovi“ *Dževad Hodžić* nudi sociologijsko-političko-teologijsku analizu religijskih fenomena u BiH, osobito pod

vidom „desekularizacije“. „Uređenje odnosa između države i religije u članicama Europske unije: Španija, Grčka i Danska“ autora *Amira Karića* idući je prilog koji nudi analize modela religijskih zajednica unutar spomenutih država, rekonstruirajući pritom povijesne prilike koje su dovele do suvremenog stanja. Prilog *Drage Đurića* „Filozofija religije u 21. stoljeću“ pak donosi svojevrsni pregled i perspektive suvremene analitičke filozofije religije. Impozantna je autorova dubina i poznavanje prilika na suvremenoj religijsko-filozofijskoj „sceni“ kao i njegovo prepoznavanje otvorenih pitanja i zadataka koji predstoje suvremenoj filozofiji religije. Prilog „U dolini svetog licemjerja“ *Seada Alića* tematizira problem religijskog (i drugog) licemjerja iz filozofijske perspektive koju bismo mogli nazvati nietzscheanskom.

Rusmir Šadić u članku pod naslovom „Religija u postsekularnom dobu“ nudi jednu analizu nadahnutu Habermasovim konceptom „budućeg važenja religije“ kako bi ocrtao „postsekularno stanje“ suvremenog svijeta i ulogu religije u njemu. *Samedin Kadić* u članku „Religija u postistinosnom svijetu“ najavljujući „radikalnu demokratizaciju bogova“ se određenom smislu nadovezuje na prethodni prilog R. Šadića, te dalje razvija postmoderne perspektive tematiziranja religije u kontekstu njezinog rasplinjavanja unutar pojedinih „manipulacijskih tehnika, političkih igara i kontradiktivskih tehnika“. Idući prilog „Uloga religije i nacije u procesu pomirenja u Bosni i Hercegovini“ autorica *Zorice Kuburić* i *Ane Zotove* donosi pregled istoimenog empirijskog istraživanja koje je između 2013. i 2019. godine u BiH proveo Centar za empirijska istraživanja religije i Sveučilište u Edinburghu. *Bernard Harbaš* u svojem doprinosu pod naslovom „Nema sekularizacije bez neprijatelja“ nudi elaboraciju i analizu pojmova „političko“ i „neprijatelj“ u djelu Carla Schmitta u suvremenoj filozofijskoj i politologijskoj literaturi.

Prilog „Ka univezalnoj teističkoj metafizici“ *Vladimira Lasice* nudi jednu zanimljivu apologiju mogućnosti metafizike bitka i posljedično tome, racionalnog opravdanja vjere u Boga na tragu onoga što bi mogli nazvati *philosophia perennis*. *Dželaludin Hodžić* u prilogu „Pojam sekularnog svetog – doprinos Ronalda Dworkina raspravi o religiji i religijskim pravima u savremenim društvima“ izlaže Dworkinovo poimanje „sekularnog svetog“ unutar njegove filozofije naravnog prava. Posljednji prilog „Neki aspekti odnosa religije i nauke u savremeno doba“ autorice *Mirele Karahasanović* skicira osobito suvremene perspektive odnosa znanosti i religije, zastupajući tezu kako znanost ipak u konačnici ne može zamijeniti ono što čovjeku nudi religija.

Kao što je vidljivo iz naslova priloga, zbornik – uzeto u cjelini – pokriva veoma širok spektar suvremenih religijskih problema i fenomena prisutnih na južnoslaven-

skom ali i širem području, te tako može nedvojbeno poslužiti kao analiza „stanja stvari“ s religijama danas. Raspon tema je uistinu imponantan. Ipak, ono što bismo istakli kao – bar prema našem sudu – najveću vrijednost ove publikacije jest pluralnost interpretativnih pristupa religiji. Zastupljeni su tako teologijski, filozofijski, religiologijski, sociologijski, politologijski i pravni pristupi koji, uzeti zajedno, pružaju jedan panoramu razumijevanja religija u našem okružju ali i svijetu kao cjelini. Ono što se iz svih priloga može nedvojbeno iščitati jest kako religija još uvijek igra značajnu ulogu u našem društvu koje je moguće opisati kao „postsekularno“. Autorice i autori religijskim fenomenima prilaze kompetentno i u velikoj mjeri na konstruktivno-kritički način, ukazujući pritom na brojne negativne i pozitivne procese koji se danas odvijaju kako u pojedinim religijskim zajednicama tako i u interakciji društava i religija. Važno je također napomenuti kako se ne preferira nužno niti jedna perspektiva tumačenja religijskih fenomena i religije u cjelini. Sve autorice i autori dosljedni su u znanstvenom pristupu, te konzekventno tome podastiru zainteresiranim čitateljicama i čitateljima brojne izvorne interpretacije religijskih i društvenih fenomena.

Ipak, svojevrsna zajednička nit svih radova može, čini nam se, biti opisana tezom Mircee Eliadea (koju on razvija u djelu *Sveto i profano*) kako suvremeni čovjek, kojemu su (bar na Zapadu) obrasci i nauk tradicionalnih religija u velikoj mjeri strani, „još čuva tragove ponašanja religioznog čovjeka“ iako u velikoj mjeri potpuno izmještene iz izvornog religioznog konteksta i smisla. Naime, mnoge su geste i čini nereligioznog čovjeka izvorno religiozni, odnosno „on još uvijek raspolaže čitavom jednom skrivenom mitologijom i brojnim istrošenim obredima“ poput npr. proslave Nove godine ili proslave unapređenja na poslu, koje predstavljaju sekularizirani religiozni obred obnavljanja ili pak inicijacije. Sve to pokazuje kako suvremeni, postmoderni sekularizirani, nereligiozni čovjek ne može zatomiti svoje porijeklo u *homo religiosus*. Njegovi su ga religiozni predci učinili onim što on danas jest i u tom smislu on ne može „dokinuti svoju povijest“. Društveno i religijsko su još uvijek isprepleteni.

Imajući sve rečeno u vidu, srdačno možemo preporučiti zbornik *Religija i društvo u 21. stoljeću* kao kompetentan uvid u suvremeno interdisciplinarno izučavanje religija, ali i kao značajan poticaj za daljnje istraživanje bogatog svijeta religija na južnoslavenskim i drugim prostorima. Riječ je o publikaciji koja će nedvojbeno biti zanimljiva ne samo akademskim stručnjacima koje u profesionalnom smislu interesira religija (teologinjama i teolozima pojedinih tradicija, filozofima, sociolozima ili antropolozima) već i svim onima koji dublje žele razumjeti smisao, značenje i mjesto religija u čovjekovom životu i svijetu.

Također na kraju valja spomenuti i trud osoba okupljenih oko Centra za kulturu i edukaciju „Logos“ kao i istoimenog časopisa, bez kojih ovoga zbornika radova ne bi bilo, a koji pak na razne načine nastoje oko dubljeg razumijevanja religija osobito na našim južnoslavenskim multireligijskim i multietničkim prostorima. Njihova nastojanja svakako grade mostove autentičnog razumijevanja između vjerujućih i nevjerujućih, kao i između različitih religijskih tradicija. To to je nešto što još uvijek u velikoj mjeri nedostaje našem podneblju.

Adresa autora
Authors' address

Danijel Tolvajčić
Sveučilište u Zagrebu
Katolički bogoslovni fakultet
dtolvajcic@gmail.com